

ТМ	Г. XXXIV	Бр. 1	Стр. 289-298	Ниш	јануар - март	2010.
----	----------	-------	--------------	-----	---------------	-------

UDK 342.4(497.16)“2007”: 323.15

Прегледни чланак
Примљено: 6. 8. 2009.

Драган Ђукановић
Ивона Лађевац
Институт за међународну
политику и привреду
Београд

КОНЦЕПЦИЈА „УСТАВНОГ НАЦИОНАЛИЗМА“ У КОНСТИТУТИВНОМ АКТУ РЕПУБЛИКЕ ЦРНЕ ГОРЕ*

Резиме

Рад садржи анализу појединих сегмената Устава Републике Црне Горе, донетог 22. октобра 2007, а у којима се указује на посредно увођење начела етнички дефинисаног најбројнијег и осталих народа. Стим у вези аутори подвлаче да овакво постављање нових легитимацијских „темеља“ Републике Црне Горе, притом у веома сложеној етничкој структури, може довести до посредних облика дискриминације нецрногорских народа у овој земљи. Зато је, наводе аутори, од стране владајућих политичких елита у Црној Гори избегнуто експлицитно дефинисање ове земље као црногорске етнонационалне државе, али поједине одредбе новог конститутивног акта ове бивше југословенске републике то потврђују. Начело „уставног национализма“ се најјасније исказује кроз увођење одредница о црногорском језику, као и крајње уопштене дефиниције о праву на двојно држављанство грађана Црне Горе. Поред наведеног, очување изразито унитарне структуре Републике Црне Горе, и поред бројних етнички, географских и историјски заокружених целина, које постоје у оквиру ове државе потврђују да се уставотворац руководио начелом изградње унитарне етнонационалне државе.

Кључне речи: устав, Република Црна Гора, „уставни национализам“, етничке заједнице, људска и мањинска права

dragandjuk@yahoo.com

* Рад је настао као резултат истраживачког рада на пројекту број 149002Д Министарства науке Републике Србије.

УВОД

Процес дезинтеграције некадашње Југославије пратио је и покушај стварања ексклузивно националних држава на њеном тлу (Ђукановић 2007). У том контексту, важно је напоменути, током протеклих седамнаест година настале су једнонационалне државе – Република Словенија, Република Хрватска и Република Србија, као и двонационална – Република Македонија и тронационална Босна и Херцеговина (Ђукановић 2007). После референдума о државноправном статусу Републике Црне Горе, 21. маја 2006. године отпочео је рад на изради новог конститутивног акта, који би поставио основне правне и легитимацијске „темеље“ ове најмлађе европске државе.

Дубока подељеност црногорског друштва на индипендендисте (Демократска партија социјалиста Црне Горе, Социјалдемократска партија Црне Горе и Либерална партија Црне Горе), са једне, и партије које се залажу за очување некадашње заједничке државе са суседном Републиком Србијом (Социјалистичка народна партија, Српска народна странка и Демократска српска странка), која је посебно дошла до изражаја у преферендумској атмосфери, само се додатно радикализовала током процедуре доношења новог Устава Републике Црне Горе (Вујовић и Комар 2006; Гоати 2002). Две наведене изразито сукобљене концепције у вези са карактером новог конститутивног акта Црне Горе, резултирале су прегласавањем опозиционих политичких партија у Уставотворној скупштини Републике Црне Горе и проглашењем новог Устава 22. октобра 2007. године. Дакле, Демократска партија социјалиста, Социјалдемократска партија и Либерална партија Црне Горе су, уз подршку Покрета за промјене, успеле да наметну „псеудограђански“ Устав Републике Црне Горе. У оквиру новог конститутивног акта Републике Црне Горе, ипак није, легитимисана канонски непризната Црногорска православна црква, иако је то био циљ пре свега Социјалдемократске партије Црне Горе. Међутим, црногорски језик је проглашен за званични, а суспендовано је и право двојног држављанства пре свега локалних Срба захваљујући појединим одредбама Уставног закона за спровођење Устава Републике Црне Горе. Са друге стране, уколико сагледамо постреферендумску генезу односа између два доминантна сегмента црногорског друштва – (ултра)црногорског и просрпског, јасно можемо уочити да опозиционе политичке партије и даље „отвореним“ држе будуће питање државноправног статуса Црне Горе (пре свега Српска народна странка, Социјалистичка народна партија и Демократска српска странка).

Важно је напоменути да је још је током постојања државне заједнице Србија и Црна Гора њеним државама чланицама, као један од услова за приступање Европској унији, био постављен услов да донесу нове или да значајније измене постојеће конститутивне акте („Друго европско партнерство ЕУ – Србија и Црна Гора“ 2006).

ДОНОШЕЊЕ НОВОГ УСТАВА РЕПУБЛИКЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Одмах након осамостаљивања Републике Црне Горе било је сасвим јасно да њен тада важећи Устав, донет 1992. године, више не кореспондира са реалношћу, жељама владајућих елита, али и европском будућношћу ове земље (Устав Републике Црне Горе 1992). Уједно су била постављена и два кључна питања: како дефинисати нови црногорски државни, али и национални идентитет? Како учврстити нове легитимацијске темеље независне Црне Горе?

Дефинисање новог црногорског државног и националног идентитета отпочело је суштински још након распада некада јединствене Демократске партије социјалиста почетком 1997. године. У том смислу дефинисање новог црногорског идентитета подразумевало је дистанцирање од српског, а неретко и његово такво дефинисање које је подразумевало антипод српском националном идентитету.

Приликом доношења новог Устава Републике Црне Горе постало је јасно, да ће, као и у већини постјугословенских држава, доминирати логика „уставног национализма“. Наведени термин дефинисао је 1999. године Роберт М. Хајден (Robert M. Hayden) у студији *Скице за подељену кућу: уставна логика југословенских сукоба*. Под „уставним национализмом“ Хајден (2003, 31) сматра „институционализовану поделу на оне које су из сувереног, етнички дефинисаног народа и на оне који то нису.“ Ово подразумева да сви грађани једне земље могу имати држављанство као правну везу са властитом државом, али не могу у потпуности бити изједначени са доминантним народом (Хајден 2003). Наведена концепција суштински почива и на одређеним видовима дискриминације мањина, али уједно и на спајању два веома супростављена појма суверенитета – територијалног и етнонационалног. У активностима у вези са покушајима увођења начела „уставног национализма“ у Црној Гори предњачиле су две владајуће партије – Демократска партија социјалиста Црне Горе и Социјалдемократска партија. На овај начин владајућа елита се представила као покровитељ релативној црногорској етнонационалној већини у односу на другу по величини заједници – српској. Сличан процес био је евидентан и у другим некадашњим југословенским републикама. Весна Пусић (1994, 7), загребачка социолошкиња, је овакву дисперзију политичке моћи у Хрватској почетком протекле деценије назвала „диктатуром са демократским легитимитетом“. У том контексту власт своју очигледно демократски дефицитарну владавину оправдава „заштитом“ етничке већине од стране „деструктивне“ мањине.

Као што је већ у уводу речено, већина држава насталих на тлу некадашње југословенске федерације и њихових устава почива на доминацији етничких колективитета у односу на грађанина, као апстрактног политичког субјекта (Бибер 2004; Петковић 1995; Подунавац 2003; Хајден 2003). Ово је посебно уочљиво у Словенији и Хрватској, које

су несумњиво етнонационале државе, али најрадикалније и најдрастичније долази до изражаја у Босни и Херцеговини која је троетнички подељена на свим нивоима власти (локалном, кантоналном, ентитетском и државном нивоу) (Луон 2006). И након промене Устава Македоније, у складу са Охридским споразумом, и поред навођења свих народа који живе у овој држави (преамбула помиње Македонце, Албанце, Турке, Влахе, Србе, Роме и друге), промовисано је начело доминације једног – македонског и „полуконститутивности“ другог по бројности народа – Албанаца (Бибер 2004). То је учињено захваљујући увођењу тзв. националног кључа за носиоце јавних функција како на локалном, тако и на државном нивоу власти. Наведени институционални аранжман само је ставио у повлашћени положај локалне Албанце али уједно и дискриминисао све остале (неопходно је да посебна права уживају само оне етничке заједнице које имају више од 25% учешћа у укупном броју становника Македоније). Важно је напоменути и да нови Устав Републике Србије, донет 8. новембра 2006. године такође дефинише ову земљу као „државу српског народа“, уз задршку – „и свих грађана који у њој живе“ (Устав Републике Србије, члан 1. – Република Србија 2006).

Но, да се вратимо ситуацији у бившој југословенској републици Црној Гори. Да бисмо боље разумели сву сложеност околности у којима је донет актуелни устав треба истаћи да је према попису становништва из 2002. године у овој земљи живело 40% становништва које се идентификовало са црногорском националном одредницом, око 30% са српском, а 9,4% са бошњачком. Поред наведеног у Црној Гори живи и 7% Албанаца, 4,2% Муслимана (који су одбили да се идентификују као Бошњаци) и око 1% Хрвата (*Коначни резултати пописа становништва Републике Црне Горе* 2003). Као што се може видети, Република Црна Гора је, поред Босне и Херцеговине (према предратном попису из 1991. год.) једина држава бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије у којој не постоји надполовична доминација једног народа.

Непосредно уочи одржавања референдума о државноправном статусу Републике Црне Горе, 10. маја 2006. године је био усвојен Закон о мањинским правима и слободама у којему су све нецрногорске етничке заједнице, изузев Срба, дефинисане као мањинске (Закон о мањинским правима и слободама 2006). То је резултирало и чињеницом да је неколико месеци касније наведени закон од стране Уставног суда Републике Црне Горе проглашен неуставним.

Покушај владајуће коалиције ДПС–СДП да у нови конститутивни акт ове земље „угради“ што више етнонационалних елемената – нпр. коришћење црногорског језика и навођење канонски непризнате Црногорске православне цркве, пратиле су бурне реакције просрпских политичких партија и дела јавног мњења. Са друге стране, Европска комисија за демократију путем права (познатија као Венецијанска комисија Савета Европе) је у једном од својих мишљења о карактеру будућег уставног акта Црне Горе инсистирала на грађанском одређењу ове државе

(“Interim Opinion on the Draft Constitution of Montenegro – Adopted by the Venice Commission at Its 71st Plenary Session 2007“). Разлог за то је представљао и страх међународне заједнице да ће евентуално дефинисање Републике Црне Горе као државе црногорског народа додатно оптеретити односе између двеју најбројнијих етничких заједница.

Извесна блокада процедуре доношења новог Устава Републике Црне Горе је превазиђена компромисом владајуће коалиције ДПС–СДП и опозиционог Покрета за промјене, након чега је овај акт проглашен у Уставотворној скупштини Републике Црне Горе 22. октобра 2007. године. Одлука о проглашењу Устава Републике Црне Горе је донета двотрећинском већином посланика у парламенту (Устав Републике Црне Горе 2007).

ЕЛЕМЕНТИ „УСТАВНОГ НАЦИОНАЛИЗМА“ У ЦРНОЈ ГОРИ

У преамбули Устава Републике Црне Горе (алинеја 3) се наводи „одлучност да ... (су) слободни и равноправни грађани, припадници народа и националних мањина који живе у Црној Гори: Црногорци, Срби, Бошњаци, Албанци, Муслимани, Хрвати и други, привржени демократској и грађанској Црној Гори.“ Овај део устава нам говори да је покушано да се изнађе такво решење које ће спојити два сасвим супротна принципа легитимације – етнонационално и грађанско. Међутим није јасно да ли се о народу говори у једнини или у плуралу, односно да ли се полази од тога да постоји један или више конститутивних народа. На ово се надовезује и члан 1, став 2. Устава Републике Црне Горе где се она одређује као „грађанска, демократска, еколошка и држава социјалне правде, заснована на владавини права.“ На овом месту у новом конститутивном акту Црне Горе, међутим, превладава покушај да се подвуче грађански карактер државе. Ипак, он је већ у наредним члановима устава доведен у питање (Устав Републике Црне Горе, Дио први – *Основне одредбе* 2007).

Посебан разлог за размимоилажења између црногорске власти и опозиције су представљали чланови устава који се односе на држављанство, службену употребу језика и статус верских заједница. Иако се на попису становништва из 2002. године тек око 20% грађана Црне Горе изјаснило да говори црногорски језик, владајућа коалиција ДПС–СДП је инсистирала да се искључиво он уврсти у званичну употребу. У Уставу Републике Црне Горе из 1992. године у службеној употреби је био само српски језик, ијекавског изговора. Црногорска опозиција, просрпске провинијенције, инсистирала је и даље да искључиво српски језик буде у службеној употреби. Постојали су и разни покушаји да се наведени проблем око службене употребе језика разреши формулацијом „јужно-словенски језици“, или да се они означе као „црногорскосрпски“, односно „српскоцрногорски“. Међутим, након договора коалиције ДПС–СДП и Покрета за промјене је у члану 13, став 1. Устава Републике

наведено је да је службени језик у Црној Гори црногорски језик. Тек у трећем ставу истог члана Устава се истиче да су у службеној употреби у Црној Гори „и српски, босански, албански и хрватски језик.“ Дакле, у одредници која се односи на службену употребу језика јасно се може видети да је црногорски језик фаворизован у односу на остале јужнословенске језике (босански, хрватски и српски) и албански језик.

Друго спорно питање у вези са положајем верских заједница у Црној Гори је превазиђено захваљујући одсуству њиховог таксативног набрајања и крајње уопштеним чланом 14. У оквиру њега се наводи: „Вјерске заједнице одвојене су од државе. Вјерске заједнице су равноправне и слободне у вршењу вјерских обреда и вјерских послова.“ Оваквим решењима нису задовољне Српска православна црква, као и канонски непризната Црногорска православна црква.

Трећи камен спотицања између власти и опозиције у Црној Гори био је везан за право двојног држављанства. У новом Уставу Републике Црне Горе није јасно назначено на који начин држављани ове некадашње југословенске републике могу стицати и друга држављанства. Ипак, Уставни закон за спровођење Устава је предвидео да држављани Црне Горе, који су држављанство неке друге државе стекли после 3. јуна 2006. године, могу да га задрже тек пошто се склопе споразуми о двојном држављанству са том земљом (Уставни закон за спровођење Устава Републике Црне Горе, члан 12 2007). Ни овим ставом нису биле задовољне просрпске политичке партије, посебно у контексту доношења новог Закона о држављанству Републике Србије у којем је дата могућност да сви Срби који живе изван ове државе могу имати и њено држављанство. Захваљујући томе што се као датум за додатну ревизију двојних држављанстава наводи 3. јун 2006. године, односно дан проглашења независности Републике Црне Горе, грађани српске националности могу бити дискриминисани у односу на црногорске грађане који су раније стекли држављанства Хрватске и Босне и Херцеговине.

Постоје и додатни, посредни докази да је уставотворац суштински покушао *de facto* етнонационално дефинисати Црну Гору. У оквиру одељка о вертикалној организацији власти, регионална и локална самоуправа нису задобиле посебну пажњу у складу са међународном регулативом, а пре свега у складу са Европском повељом о локалној самоуправи Савета Европе (Устав Републике Црне Горе, Дио трећи – *Уређење власти*, 4. Локална самоуправа, чланови 113–117 2007). Локалној самоуправи су посвећена само четири и то веома уопштена члана, и између осталог захваљујући томе Република Црна Гора остаје изразито унитарна и централизована држава. Премда у Црној Гори постоје реалне могућности за регионализацију, али и јачање асоцијација локалних заједница, то је у новом конститутивном акту ове државе изостављено. Наравно, изостало је и формирање етничких аутономија Бошњака (шест општина Санџака – Плав, Рожаје, Гусиње, Бијело Поље, Пљевља и Беране) или албанске аутономије која би се од Плава и Гусиња уз ал-

банску границу спуштала до Улциња. Истовремено, ни Бока Которска, која засигурно поседује јак регионални идентитет у оквиру Републике Црне Горе, неће моћи да га изрази чак ни успостављањем асоцијације локалних заједница. Очување изразито централистичког устројства Републике Црне Горе представља покушај политичких елита да не дозволе да се недавно стечени суверенитет ове државе било чиме „ублажи“ или оспори (Ђукановић 2006).

Захваљујући анализи наведених чланова Устава Републике Црне Горе можемо закључити да је ова држава посредно ипак дефинисана као национална држава црногорског народа. Ипак, требало би напоменути да су одредбе о људским правима и слободама садржане у Уставу Републике Црне Горе, у потпуности у складу са међународном регулативом у овој области (Устав Републике Црне Горе, Дио други – *Људска права и слободе* 2007). Посебно се то односи на део Устава који регулише посебна мањинска права, којима се у потпуности чува идентитет мањина и забрањује било који вид асимилације (Устав Републике Црне Горе, Дио други – *Људска права и слободе*, 5. Посебна мањинска права, члан 79-80 2007).

У оквиру хоризонталне организације власти може се закључити да је у Црној Гори предвиђен парламентарни систем организације власти са непосредно изабраним председником Републике (Устав Републике Црне Горе, Дио трећи – *Уређење власти*, члан 82–112 2007). И овакав облик уређења односа између законодавне, извршне и судске власти је, да тако кажемо, у тренду са токовима савремене уставности у постсоцијалистичким државама, а посебно у државама насталим од бивше Југославије (Ђукановић 2007).

ОДНОС МЕЂУНАРОДНОГ И УНУТРАШЊЕГ ПРАВА У УСТАВУ ЦРНЕ ГОРЕ

У Уставу Републике Црне Горе, члан 9, се истиче супрематија (Димитријевић и сар. 2005) међународног права у односу на унутрашње.¹ То подразумева да сви ратификовани међународни уговори, али и општеприхваћена правила међународног јавног права представљају саставни део унутрашњег права. Такође, међународно право непосредно се примењује у случајевима да је иста материја на другачији начин уређена нормама националног законодавства. Колоквијално речено, међународно право има епитет „старијег.“

¹ „Устав Републике Црне Горе“, члан 9. – цитат: „Потврђени и објављени међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права саставни су дио унутрашњег правног поретка, имају примат над домаћим законодавством и непосредно се примјењују када односе уређују друкчије од унутрашњег законодавства.“

Новину у овом конститутивном акту представља навод о привржености Републике Црне Горе „равноправној сарадњи са другим народима и државама и европским и евроатлантским интеграцијама“ (Устав Републике Црне Горе, преамбула, алинеја 5 2007). У том смислу јасно је детерминисан спољнополитички курс Црне Горе и њена опредељеност за чланство у Европској унији и Северноатлантском савезу. Опредељеност Црне Горе ка чланству у НАТО потврђује и одредба према којој припадници Војске Црне Горе могу учествовати у међународним војним мисијама (Устав Републике Црне Горе, Дио други – *Уређење власти*, 6. Војска Црне Горе, члан 129 2007). Однос са другим државама и међународним организацијама, наведен је у члану 15. Устава Републике Црне Горе. Он прокламује пријатељске односе са другим државама, регионалним и међународним организацијама, који треба да буду засновани на принципима међународног права. Но, и у овом сегменту Устава Републике Црне Горе долази до изражаја чување неприкосновеног суверенитета. Ово се потврђује одредбом према којој Црна Гора не може да ступи у савез са другом државом, „којим губи независност и пуни међународни субјективитет“ (Устав Републике Црне Горе, Дио први – *Основне одредбе*, члан 15, став 4 2007).

ЗАКЉУЧАК

Изразита подељеност црногорског друштва, која је 90–их била исказивана кроз поделу на „проевропске“ и „традиционалистичке“ снаге, почетком ове деценије се свела на дихотомију – индипендисти и заговорници заједничке државе са Србијом. Данас се наведена подела осликава према етничкој матрици на црногорски и просрпски блок.

Просрпске политичке странке сматрају да Устав Црне Горе дискриминише Србе у овој земљи, као и да је његов коначни циљ наводна асимилација Срба. Међутим, у Црној Гори још увек не постоје захтеви за обезбеђивање територијалне аутономије Срба због територијалне дисперзије припадника ове заједнице на читавој територији Црне Горе од Бијелог Поља до Херцег–Новог и Улциња. И једна од водећих политичких партија албанске заједнице – Демократски савез Албанаца у Црној Гори, сматра да је остало отворено питање положаја ове заједнице. То посебно треба сагледавати у светлу одбијања органа Црне Горе да дозволе формирање општине Малесија (са албанском већином), са седиштем у подгоричком насељу Тузи.

Тежња владајућих политичких елита да се креира сасвим нови национални и државни идентитет Црне Горе у етнички мешовитој земљи може дугорочно проузроковати нестабилност у овој земљи. Очита тежња владајуће коалиције ДПС–СДП да се посредно Црна Гора дефинише као етнонационална држава, путем одредаба о службеном коришћењу црногорског језика и забрани добијања двојног држављанства

за лица која га нису имала након до проглашења независности, може проузроковати нове међуетничке напетости унутар Црне Горе.

Јасно је, приликом доношења Устава Републике Црне Горе, избегнуто начело конститутивности најбројнијих заједница (премда је постојао сличан захтев српских политичких партија), као и принцип институционализације учешћа етничких група. Штавише, у новом црногорском конститутивном акту није предвиђено загарантовано учешће етничких заједница у Влади, Скупштини и судским органима власти. Остаје, међутим, да се види да ли ће овакво стање бити ублажено евентуалним усвајањем новог изборног закона, којим би се осигурала места за припаднике етничких мањина у црногорском парламенту.

Литература

- Бибер, Флориан. 2004. Институционализирање етничности: постигнући и неуспјеси након ратова у Босни и Херцеговини, на Косову и Македонији. *Forum Bosnae* 7(25): 100–02.
- Вујовић, Зоран и Оливера Комар. 2006. Политичке партије у Црној Гори. У *Политичке странке и бирачи у државама бивше Југославије*, приредио Зоран Лутовац, 173–203. Београд: Friedrich Ebert Stiftung и Институт друштвених наука.
- Гоати, Владимир. 2002. Партијски систем Србије и Црне Горе. У: *Између ауторитаризма и демократије: Србија, Црна Гора и Хрватска (Књига I – Институционални оквир)*, приредили Драгица Вујадиновић, Лино Вељак, Владимир Гоати и Веселин Павићевић, 161–86. Београд: ЦЕДЕТ.
- Димитријевић, Војин, Обрад Рачић, Владимир Ђерић, Тајана Папић, Весна Петровић и Саша Обрадовић. 2005. *Основи међународног јавног права*, 63–5. Београд: Београдски центар за људска права.
- Друго европско партнерство ЕУ – Србија и Црна Гора. 2006. *Европски форум* 4(3): 10–1.
- Ђукановић, Драган. 2006. Територијализација етничности на подручју некадашње Југославије: између аутономије и сепаратизма. *Међународна политика* 57(1122): 11–24.
- . 2007. *Институционални модели и демократизација постјугословенских држава*, 49–56, 63–73, 109–36. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Закон о мањинским правима и слободама. 2006. Подгорица.
<http://www.skupstina.cg.zu/skupstinaweb/zakoni200605111254470.Zakon%20%20manjinskim%20pravima%20%20i%20slobodama.doc>.
- Interim Opinion on the Draft Constitution of Montenegro – Adopted by the Venice Commission at Its 71st Plenary Session. 2007. Venice.
http://www.venice.coe.int/site/dynamics/N_Opinion_ef.asp?L=E&OID=392.
- Коначни резултати пописа становништва Републике Црне Горе. 2003. Подгорица: Републички завод за статистику Републике Црне Горе.
- Lyon, James. 2006. Overcoming Ethnic Politics in Bosnia? In *Peacebuilding and Civil Society in Bosnia-Herzegovina: Ten Years After Dayton*, edited by Martina Fischer, p. 67. Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management.
- Петковић, Ранко. 1995. Предговор. У *Нови устави на тлу бивше Југославије*, приредио Бранислав Милинковић, 6. Београд: ИП „Међународна политика“, Правни факултет и Факултет политичких наука.

- Подунавац, Милан. 2003. Природа државности у послејугословенским друштвима. У: *Владавина права, сигурност у регији и људска права*, приредили Амела Сејменовић, Милан Подунавац и Срђан Дворник, 13–7. Сарајево: Фондација Heinrich Böll.
- Pusić, Vesna. 1994. Dictatorship with Democratic Legitimacy: Democracy *versus* Nation. *East European Politics and Societies* 8(3):7.
- Уставни закон за спровођење Устава Републике Црне Горе. 2007. члан 12, *Службени лист Републике Црне Горе* 63(1).
- Устав Републике Србије, члан 1. – Република Србија. 2006. *Службени гласник Републике Србије* 62(98).
- Устав Републике Црне Горе. 1992. *Службени лист Републике Црне Горе* 48 (48).
- Устав Републике Црне Горе. 2007. *Службени лист Републике Црне Горе* 63(1).
- Хајден, Роберт М. 2003. *Скице за подељену кућу: уставна логика југословенских сукоба*, 31, 30–34, 84–163. Београд: Самиздат Б92.

Dragan Đukanović, Ivona Ladevac, Beograd

THE CONCEPT OF “CONSTITUTIONAL NATIONALISM” IN THE CONSTITUTION ACT OF THE REPUBLIC OF MONTENEGRO

Summary

The article contains an analysis of some segments of the Constitution of the Republic of Montenegro (22 October 2007), pointing to the introduction in an indirect way of the principles of the ethnically defined and the most numerous people as well as other peoples. So, in spite of the very complex ethnic structure, the authors stress that this set of new legitimating “foundation” of the Republic of Montenegro can lead to indirect forms of discrimination of the non-Montenegrin communities in this country. Therefore, as the authors say, the ruling political elite in Montenegro avoided explicit defining of the country as the ethnic national Montenegrin state, but some provisions of the new Constitution Act of the former Yugoslav republic confirm this.

The principle of “constitutional nationalism” is most clearly expressed through the definitions of the Montenegrin language and a very general definition of the right to dual citizenship of Montenegro. In addition, in spite of numerous ethnic, geographical and historically created entities that exist in this country, the preservation of the highly unitary structure of the Republic of Montenegro confirms that the creator of the Constitution was led by the ethno-national principle of building of a unitary state.

Key Words: the Constitution, the Republic of Montenegro, “constitutional nationalism”, ethnic communities, human and minority rights